

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

15(24)
2015

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

FRAGMENTUOTI IDENTITETAI IR
SOCIOKULTŪRINĖS MAŽUMOS

Sudarytojai VYTIS ČIUBRINSKAS ir JONAS MARDOSA

FRAGMENTED IDENTITIES AND
SOCIOCULTURAL MINORITIES

Edited by VYTIS ČIUBRINSKAS and JONAS MARDOSA

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDYKLA

VILNIUS 2015

Leidybą finansuoja
LIETUVOS MOKSLO TARYBA
NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Sutarties Nr. LIT 7-53

REDAKcinĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas

Neringa Klumbytė
Majamio universitetas, Ohajus

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Lietuvos edukologijos universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKcinĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė</i> (Vytiš Čiubrinskas)	5
<i>Foreword</i> (Vytiš Čiubrinskas)	7

Straipsniai / Articles

Fragmentuoti identitetai ir sociokultūrinės mažumos / Fragmented Identities and Sociocultural Minorities

Christian Giordano

Fragmented Identities: The Case of Penang's Malaysian-Chinese	9
Fragmentuoti identitetai: Penango Malaizijos kinų atvejo analizė. Santrauka	24

Kristina Šliavaite

Kalba, tapatumas ir tarpetniniai santykiai Pietryčių Lietuvoje: daugiakultūriškumo patirtys ir iššūkiai kasdieniuose kontekstuose	27
Language, Identity and Inter-Ethnic Relations in Southeastern Lithuania: Experiences and Challenges of Multiculturalism in Everyday Contexts. Summary	49

Darius Daukšas

Valstybės teritorialumas ir tautinės mažumos: Lenko kortos atvejis	53
State Territoriality and Ethnic Minorities: The Case of the Polish Card. Summary	67

Katarzyna Wójcikowska

Ethnic Socialisation in the Experiences of Students and Graduates of the Lithuanian Minority in Poland	69
Lietuvių mažumos Lenkijoje studentų ir baigusiujų studijas etninės socializacijos patirtis. Santrauka.....	96

Žilvytis Šaknys

Karaimų kalendorinės šventės valstybinių švenčių aspektu	99
Karaim Calendar Holidays in the Context of State Holidays. Summary	123

Jonas Mardosa

Simboliniai patiekalai Pietryčių Lietuvos lenkų velykinėse apeigose ir papročiuose XX a. antroje pusėje – XXI a. pradžioje	129
Symbolic Easter Dishes of the Poles in Southeastern Lithuania in the Second Half of the 20th Century and the Beginning of the 21st Century. Summary.....	151

Kiti straipsniai / Other Articles*Asta Vonderau*

- The Downside of Transparency: Europeanization, Standardization and Disobedient Markets at the Margins of Europe 155
 Neigiami skaidrumo aspektai: europeizacija, standartizacija ir maištingos turgavietės Europos pakraščiuose. Santrauka 175

Gintarė Dusevičiūtė

- Jorė: (re-)konstrukcija ar tradicijų tęsa? 177
 Jorė: (Re-)construction or Continuity of Traditions? Summary 201

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Guntis Šmidchens. The Power of Song: Nonviolent National Culture in the Baltic Singing Revolution (*Ainė Ramonaitė*) 205
 Soviet Society in the Era of Late Socialism 1964–1985. N. Klumbyte, G. Sharafutdinova (eds.) (*Ida Harboe Knudsen*) 208
 Loreta Martynėnaitė. Kraštovaizdžio konstravimas: gėlių darželiai Lietuvoje XX a. – XXI a. pradžioje (*Laima Anglickienė*) 212
 Nijolė Pliuraitė-Andrejevienė. Lietuvos vaikų žaislai (*Auksuolė Čepaitienė*) ... 215
 Семья и этничность в Литве. Современный взгляд в минувший век. М. Ю. Мартынова, М. Я. Устинова и др. (ред.) (*Petras Kalnias*) 218
 Традиционная мастацкая культура беларусаў 3: Гродзенскае Панямонне 1–2. Т. Б. Варфаламеева (рэд.) (*Jonas Mardosa*) 225

Konferencijos / Conferences

- EASA 2014 m. konferencija „Bendradarbiavimas, intymumas ir revoliucija – naujovės ir tęstinumas susipynusiame pasaulyje“ (*Daiva Repečkaitė*) 229
 SIEF darbo grupės „Ritualiniai metai“ konferencijos Insbruke ir Kazanėje (*Skaidrė Urbonienė*) 232
 2-oji tarptautinė konferencija „Balkanai ir Baltijos šalys vieningoje Europoje: istorija, religija, kultūra II“ 2014 m. (*Aušra Kairaitytė*) 235
 Tarptautinė konferencija „Savas ir kitas šiuolaikiniuose tyrimuose“ (*Inga Zemblienė*) 238
 Tarptautinė konferencija „Šventės mieste“ (*Danguolė Svidinskaitė*) 240

Tyrinėjimų projektai ir programos / Research Programmes

- Tyrinėjame *sava* ir *kita* (*Vida Savoniakaitė*) 245

Karaimų kalendorinės šventės valstybinių švenčių aspektu

Žilvytis Šaknys

Straipsnyje, siekiant atskleisti karaimų etninio tapatumo raišką, atsižvelgiant į etninių ir valstybinių ritualinių metų¹ santykį, iškeliami uždaviniai panagrinėti karaimų kalendoriaus specifiką, šventes, gavėnios laikotarpius ir pasninkus (*oručlar*), paanalizuoti, kokius šventinius papročius karaimai perėmė iš kitų tautybių ir tautybių miesto gyventojų, kokias galimybes jie turi derinti etnines ir valstybines šventes ir kaip panaudoja savo kalendorių, siekdami išlaikyti etninį tapatumą.

Dr. Žilvytis Šaknys, Lietuvos istorijos institutas, Etnologijos skyrius, Kražių g. 5, LT-01108 Vilnius, el. paštas: shaknys@gmail.com

Etninio ir pilietinio tapatumo² dermė ir etninės mažumos kultūros raiška – vienos iš svarbiausių humanitarinių ir socialinių mokslų nagrinėjamų problemų. Ypač aktualūs turėtų būti mažumų, neturinčių tautinės valstybės, tyrimai (plg. Plasseraud 2006). Iš tokių tautinių mažumų Lietuvoje, be jokių abejonių, išsiskiria karaimai. Karaimų tapatumui atskleisti pasirenkame šventes, kurios, Robo van Ginkelio žodžiais, yra glaudžiai susijusios su tapatumo formavimu ir yra išskirtinės, nes gali žymėti simbolines kitoniškumo ribas (van Ginkel 2007: 37). Tai sudaro galimybę lyginti pilietinį tapatumą išreiškiančias valstybines ir etninį tapatumą – etninės grupės šventes. Karaimai yra ir konfesinė grupė. Tai sustiprina tokio tyrimo galimybes, nes religija dažnai yra ritualinių metų struktūrą formuojantis veiksnys.

Šventė neatsiejama nuo įvairiose socialinėse terpėse atliekamų ritualų. Skirtingoms teorinėms mokykloms priklausantys ir skirtingus požiūrius į apeigas³ iš-

¹ Kaip ritualiniai metai suvokiamas kalendorines ir valstybines šventes ir šventinius laikotarpius apimantis metinis ciklas, neapimantis gyvenimo ciklo švenčių. Sąvokos „ritualiniai metai“ ir „apeiginiai metai“ bus vartojamos sinonimiškai.

² Etniškumas suvokiamas konstruktyvistiniu požiūriu, išskiriant etninės grupės ribas, kuriois ji apriboja save (Barth 1969: 9–38); tapatumo sąvoką vartosime kaip tapatybę, pagal kurią individas yra priskiriamas arba pats prisiskiria grupei ar kategorijai pagal aiškius bendrus bruožus (Byron 1996: 292).

³ Straipsnyje sąvokos „apeigos“ ir „ritualas“ vartojamos sinonimiškai.

reiškiantys antropologai sutinka, kad ritualas yra reikšminga visuomenės integracijos terpė, išlaikanti savo svarbą netgi konfliktų ir pokyčių laikotarpiais (Rao 2008: 145). Jis apima religines ir pasaulietines⁴ kultūros reikšmes, yra „daugiaapimantis“ (angl. *dense*) simbolinis veiksmas, pernešantis informaciją norimam adresatui, ir netgi politinė strategija, formuojanti visuomenę ir kultūrą (Platvoet 2008: 204–205). Apeigos paprastai yra sudedamoji religinės ar pasaulietinės šventės dalis, jos lydimos pramoginių veiksmų, skatinančių žmonių pasilinksminimus, vaišes ir bendravimą. Joms reikalingas laisvas nuo darbo laikas, dažnai nedarbo diena, kurios metu dauguma bendruomenės narių gali švęsti. Kita vertus, kalendorinės šventės mieste, atitrūkusios nuo tradicinės agrarinės aplinkos, ne visada atliepia miesto gyventojų poreikius. Viešose šventėse yra aiškus pasiskirstymas į dalyvius ir žiūrovus, todėl jos iš dalies tapusios teatralizuotais, miestui skirtais renginiais (Mardosa 2013: 52–60), savo apeigine verte panašiais į eilinių laisvalaikį. Kartais šventė tampa net paprasta nedarbo diena, skirta ilgiau pamiegoti, sutvarkyti namus, atlikti kitus darbus ar susitikti su draugais. Kita vertus, svarbi šventė kartais švenčiama ir po darbo dienos arba nukeliama į artimiausią šventadienį. Tai taikoma ne tik Užgavėnėms ar kitoms nedarbo dienomis nepripažintoms šventėms, bet ir tos valstybės mažumų šventėms. Daugelis etninių grupių turi ir savo tautai ar/ir etninei grupei svarbias šventes, kurios nesutampa su valstybinėmis šventėmis – nedarbo dienomis, todėl dirbantys ir besimokantys jų atstovai turi švęsti po darbo dienos ar pamokų (paskaitų), imti mokamų ar nemokamų atostogų.

Lietuvos etnologai nemažą dėmesį skyrė tradicinių kalendorinių švenčių analizei. Jie atskleidė daugiausia lietuvių žemdirbių visuomenės situaciją. Ritualinių metų struktūra daugiataučiamė ir skirtingas religijas išpažįstančių žmonių mieste, kur agrarinis laikas beveik neturėjo prasmės, dar mažai nagrinėtas. Valstybinių įstaigų darbo laiką reguliavusios valstybės nustatytos šventinės nedarbo dienos yra kur kas svarbesnės mieste. Jos dažniausiai išreiškia tautybės ir konfesijos interesus toje valstybėje. Per pastarąjį šimtmetį Lietuvos miestų gyventojų tautinė sudėtis nemažai pakito. Laiko perspektyvoje keitėsi valstybinė priklausomybė, miestiečiai turėjo švęsti įvairių valstybių šventes. Pavyzdžiui, Vilniaus gyventojai vos šimto metų laikotarpiu šventė Rusijos, Lenkijos, Vokietijos, Sovietų Sąjungos ir Lietuvos valstybines šventes, turėjo taikytis prie stačiatikių, katalikų religijų ar ateistinės ideologijos diktuojamų apeiginių metų ritmo. Europos etnologijoje šiuo metu nemažai dėmesio skiriama pastarųjų metų migrantų ir vietinių gyventojų ritualinių metų sąveikoms (pavyzdžiui: Parusheva, Gergova

⁴Aprašydamas viešojo gyvenimo ritualizavimą Vidurio ir Rytų Europoje XX a. antroje pusėje ir XXI a. pradžioje András Máté-Tóth, Gábor Attila Feleky vartoja „civilinės religijos“ sąvoką (Máté-Tóth, Attila Feleky 2014: 65–71).

2014), o šimtmečiais gyvenusių etninių grupių apeiginių metų sąsajos su oficialiuoju įstatymais įteisintu nedarbo dienų kalendoriumi išsamiau dar neištirtos.

Šiame straipsnyje panagrinėsime virš 600 metų Lietuvoje gyvenančios, tačiau vos kelis šimtus žmonių buriančios etninės ir konfesinės mažumos – karaimų – atvejį. Lietuvos karaimai yra kilę iš senųjų tiurkų genčių, VIII–XIX a. įėjusių į galingą chazarų valstybės sudėtį ir atverstų į karaizmą, t. y. į karaimų tikėjimą (Kobeckaitė 1997: 14). Lietuvos Didysis kunigaikštis Vytautas iš 1397 metų karo žygio į Krymą prieš Aukso ordą parsivežė ir Trakuose įkurdino 383 karaimų šeimas (Harviainen 2000: 66). Vėliau kūrėsi ir karaimų gyvenvietės Biržuose, Naujamiestyje, Pasvalyje, Panevėžyje. XIX a. nauja bendruomenė susikūrė Vilniuje (Szyszman 2000: 126). Karaimų etninė grupė yra viena iš nedaugelio Lietuvoje, kurios absoliuti dauguma žmonių gyvena miestuose. 1997 metų etnostatistinio tyrimo duomenimis, net 97,7% karaimų gyveno miestuose ir miesteliuose. Iš 257 tais metais gyvenusių karaimų dauguma gyveno Vilniuje (138), Trakuose (65) ir Panevėžyje (31) (Ablingienė 1997: 23; platesnė demografinė ir etnogeografinė analizė: Šaknys, Lapinskaitė 2008: 73–78)⁵. Todėl ji buvo ir yra labiau priklausoma nuo oficialaus valstybinio kalendoriaus diktuojamų nedarbo dienų ritmo, kurio reikalauja darbas valstybės įstaigose.

Karaimas – žmogus, išpažįstantis karaimų tikėjimą, todėl ir šios etninės grupės apeiginiai metai neatsiejami nuo religijos, o šventės – nuo susibūrimų maldos namuose kenesoje. Nuo 1949 iki 1989 metų, kai buvo uždaryta Vilniaus kenesa, 1953 metais nacionalizavus Panevėžio kenesą (nugriauta 1970 m.), Lietuvos karaimams beliko galimybė burtis Trakų mieste likusioje šventovėje (tiesa, ji buvo vienintelė oficialiai veikianti Europoje). Sovietinės okupacijos metais atsakingas pareigas einantiems karaimams ir tokia galimybė buvo apribota (Šaknys, Lapinskaitė 2008: 80). Tiesa, pastaruoju metu svarbus susibūrimų centras yra Vilnius. Čia karaimai susirenka žiemą, nes šaltuoju metų laiku pamaldos dažniausiai vyksta Vilniaus kenesoje. XX a. pradžioje statytas pastatas modernesnis ir turi šildymo sistemą, todėl ypač vyresnio amžiaus karaimams tai yra galimybė neatitrūkti nuo religinio gyvenimo ir žiemos metu. Vasaros metu Vilniaus ir kitų miestų karaimai meldžiasi Trakų kenesoje. „Gyvenu aš Trakuose, o nakvoju Vilniuje“ – taip požiūrį į savo gimtinę nurodė viena karaimė (ŽŠA-2015(1) ir, matyt, jis būdingas daugeliui Vilniuje gyvenančių karaimų. Kita vertus, daugelis Vilniuje gyvenančių karaimų yra kilę iš kitų miestų. Todėl, analizuodamas karaimų švenčiamas šventes, autorius negali apsiriboti tik Vilniaus ir Trakų miestų situacija, taip pat turi paliesti ir Naujamiestį, Panevėžį, kur dalis apklausoje dalyvavusių karaimų gimė ir augo.

⁵Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo duomenimis, Lietuvoje gyveno jau tik 241 karaimas (Lietuvos statistikos departamentas 2013).

Straipsnyje, remiantis lauko tyrimų duomenimis (surinkti naudojantis pušiau struktūruotu interviu ir laisvu pokalbiu) bei publikuotais šaltiniais, pasinaudojant interpretacinio ir istorinio-lyginamojo metodų galimybėmis, analizuojamos XX a. ir XXI a. pradžios karimų kalendorinės šventės ir šventiniai laikotarpiai. Siekdamas atskleisti karimų etninio tapatumo raišką ritualinių metų perspektyvoje, autorius iškelia uždavinius atskleisti karimų kalendoriaus specifiką, šventes, gavėnios laikotarpius ir pasninkus (*oručlar*), paanalizuoti, kokius šventinius papročius karimai perėmė iš kitų tikybų ir tautybių miesto gyventojų, kokias galimybes turi derinti etnines ir valstybines šventes ir kaip panaudoja etninį kalendorių, siekdami išlaikyti etninį tapatumą.

Etnologiniu požiūriu Lietuvos karimų šventės mažai nagrinėtos. Būtų galima išskirti etnologės Marijos Znamierowskos-Prüfferowos tyrimus. Aprašydama XX amžiaus pirmosios pusės vilniečių papročius (lauko tyrimai atlikti iki 1944 m.), nemažą dėmesį ji skyrė karimams. Autorė išskyrė iškilmingas pamaldas Vilniaus kenesoje. Remdamasi lauko tyrimų duomenimis (išskyrė pokalbius su vyresniuoju karimų dvasininku Chadži Seraja Chan Šapšalu), etnologė aprašė kalendorines šventes, pasninkus ir gavėnias⁶ (Znamierowska-Prüfferowa 1960: 426–432; Znamierowska-Prüfferowa 2009: 233–236). Taip pat išskirtina Halinos Kobeckaitės kalendorinių švenčių apžvalga apibendrinamojo pobūdžio knygoje „Lietuvos karimai“, kurią galima apibūdinti kaip „Lietuvių etnografijos bruožų“ karimišką atitikmenį (Kobeckaitė 1997). Lyginant šias publikacijas galima daryti išvadą, kad daugiau kaip per pusšimtį metų karimų ritualinių metų struktūra nepakito.

Tai patvirtina ir šaltiniai, kuriuos sudaro autoriaus atliktų lauko tyrimų duomenys. Jie surinkti per kelis kartus apklausus 14 karimų⁷. 1998 m. Trakuose apklausti 6 žinių pateikėjai (Lietuvos istorijos instituto Bibliotekos rankraštynas, 73 fondas (toliau LIIBR F 73), b. 2308(1–6), 2003 m. apklausta viena karimė Naujamiestyje (Žilvyčio Šaknio medžiaga saugoma Etnologijos skyriuje (toliau – ŽŠA-2003), 2006 ir 2008 m. – po vieną karimę Vilniuje (ŽŠA-2006; ŽŠA-2008), 2015 m. kalbėtasi su vienu Trakuose ir keturiais Vilniuje gyvenančiais karimais (ŽŠA-2015(1–5), taip pat gautas vienas atsakymas į pateiktus klausimus elektroniniu paštu. Bendrauta su gerai informuotais žinių pateikėjais. Lauko tyrimų metu klausinėti vyresnio amžiaus karimai, galintys pateikti informaciją ne tik apie šių dienų, bet ir tarpukario ar sovietmečio situaciją. Lauko tyrimų duomenys ir galima ribota straipsnio apimtis paskatino autorių nubrėžti tyrimo chronologines ribas – XX a. ir XXI a. pradžią, išsamiau neaptariant ankstesnių laikotarpių.

⁶ Gavėnia ir pasninkai kartais suvokiami kaip sinonimai. Mes gavėnia vadinsime laikotarpį, kurio metu laikomasi rimties ir vengiama linksmintis, pasninku – laikotarpį, kai apribojami arba visiškai draudžiami kitais laikotarpiais vartojami maisto produktai.

⁷Dalis karimų klausinėti po kelis kartus, siekiant praplėsti tyrimų duomenis ar patikslinti vieną ar kitą faktą.

Valstybinės šventės laiko perspektyvoje ir krikščioniškasis kalendorius

Kaip pastebėjo Laima Laučkaitė, nagrinėdama XX a. pradžios Vilniaus šventes, jas galima „įsivaizduoti kaip tinklą, kuriame susipina, sluoksniuojasi kelių rūšių šventės – konfesinės, valstybinės, pramoninės. Jos apima miesto *sakrum* ir *profanum* vietų topografiją ir sudaro tankų, prieštarinę raizginį, pasižymintį įtampomis tarp skirtingų konfesijų ir tautų, paženklintą miesto gyventojų nusištatymu prieš valstybines šventes“ (Laučkaitė 2009: 147). Kalbant apie daugelio Europos šalių ritualinius metus, galima teigti, kad dauguma valstybinių švenčių šiuolaikinėje visuomenėje yra susijusios su krikščioniškuoju kalendoriumi. Visose Europos šalyse nedaroma per Kalėdas⁸, didesnėje dalyje ir per Velykas. Net ir laikas (nuo Jėzaus Kristaus gimimo) yra skaičiuojamas pagal 1582 m. Romos popiežiaus Grigaliaus XIII patvirtintą kalendorių⁹. Tačiau, greta Jėzaus Kristaus, švč. Mergelės Marijos ir šventųjų gyvenimų įvykiams skirtų pažymėti dienų, modernioje visuomenėje nedarbo dienomis tampa ir valstybei svarbūs pasaulietiniai įvykiai. Be religinių švenčių, buvo minimos ir sekuliaros, kurios XX a. pradžioje daugiausia buvo susijusios su imperatoriaus, jo žmonos, motinos ir sūnaus – sosto paveldėtojo – asmeninėmis šventėmis: gimtadieniais, vardadieniais, karūnavimo diena ir pan. Valstybinės šventės buvo minimos stačiatikių cerkvės erdvėje ir buvo privalomos valstybės tarnautojams, švietimo įstaigoms. Gimnazijų, mokyklų moksleiviai organizuotai turėjo dalyvauti iškilmingose pamaldose, minėjimuose (Laučkaitė 2009: 140). Taip pat buvo švenčiamos ir stačiatikių religinės šventės, kurių dalis sutapo su katalikų (plg. Papečkys 1916: 19)¹⁰.

⁸ Kai kuriose šalyse Kalėdos švenčiamos pagal Julijaus kalendorių sausio 7 d.

⁹ Lietuvoje Grigaliaus kalendorius vartojamas nuo 1586 metų. 1800 m. didesnę Lietuvos dalį prijungus prie Rusijos, vėl grįžta prie Julijaus kalendoriaus, tuo tarpu pietinė Lietuvos dalis Užnemunė ir toliau vartojo Grigaliaus kalendorių. 1915 m. visoje dabartinės Lietuvos teritorijoje pereita prie Naujojo Grigaliaus kalendoriaus (Gutautas 1991: 12).

¹⁰ 1916 metų kalendoriuje nurodant įstaigų nedarbo laiką, pažymėti Naujieji metai, Trys Karaliai, Grabnyčios, Stačiatikių Užgavėnės (vasario 19–20 d.), Švč. Mergelės Marijos apsireiškimas (kovo 25 d.), Verbų savaitės ir Velykų dienos (10 dienų, balandžio 7–16 d.), imperatorienės Aleksandros vardinės (balandžio 23 d.), gimtadienis (gegužės 25 d.), Nikolajaus Antrojo vardinės (gruodžio 6 d.), gimtadienis (gegužės 6 d.), išengimas į sostą (spalio 21 d.), Šv. Nikolajaus Stebukladario palaikų pernešimas (gegužės 9 d.), Nikolajaus Antrojo ir jo žmonos karūnavimas (gegužės 14 d.), Šeštinės, Sekminių antroji diena, Petro ir Povilo diena (birželio 29 d.), imperatoriaus motinos Marijos vardadienis (liepos 22 d.), gimtadienis (lapkričio 14 d.), sosto įpėdinio Aleksejaus vardadienis (spalio 5 d.), gimtadienis (liepos 30 d.), Jėzaus Kristaus atsimainymo šventė (rugpjūčio 6 d.), Švč. Mergelės Marijos ėmimas į dangų (rugpjūčio 15 d.), Šv. Jono galvos nukirtimo diena (rugpjūčio 29 d.), Švč. Marijos gimimas (rugsėjo 8 d.), Šv. Kryžiaus paaukštėjimo diena (rugsėjo 14 d.), Joano Bogoslovo diena (rugsėjo 26 d.), Dievo Motinos užtarimas (spalio 1 d.), Kazanės Dievo Motinos ikonos diena (spalio 22 d.), Švč. Mergelės Marijos paaukojimas ir Kalėdų 1–3 diena (Papečkys 1916: 19).

Tarpukariu Lietuvoje (lygiai kaip ir Vilniaus kraštą okupavusioje Lenkijoje) dominavo jau Romos katalikų bažnyčios švenčiamos šventės. 1930 m. *Švenčių ir poilsio dienų įstatyme* ir 1938 m. Lietuvos Konstitucijoje (9 straipsnis) įteisintos dvi valstybės šventės: 1) Vasario šešioliktoji ir 2) Vytauto karūnavimo diena (rugsėjo aštuntoji) – Tautos šventė (Akmenytė-Ruzgienė 2010)¹¹. Mažiau kito kalendorinės šventės. Lyginant 1920 ir 1940 metų situaciją, atsisakyta tik Joninių, o kai kuriais metais buvo švęsta Sekminių antroji diena. Nacistinės okupacijos metais krikščioniškų švenčių sąrašas kiek sumažėjo. 1943 m. balandžio 6 d. generalinio komisaro potvarkiu valstybinių švenčių sąrašė neliko Vasario 16-osios, įvesta Tautinio darbo diena – gegužės 1-oji, „Išlaisvinimo“ diena – birželio 22-oji ir Derliaus šventė – pirmasis sekmadienis po Šv. Mykolo (rugsėjo 29 d.). Darbo dienomis tapo ir katalikiškos švč. Mergelei Marijai skirtos šventės (Laukaitytė 2010: 123). Radikaliai švenčių-nedarbo dienų sąrašas pakito sovietinės okupacijos metais. Jokioms religinėms šventėms (jei Naujuosius metus vadinsime pasaulietine švente) Sovietų Sąjungos ritualinių metų kalendoriuje neliko vietos. Atkūrus nepriklausomybę nedarbo dienomis tapo dalis tarpukariu nedarbo dienomis buvusių švenčių. Naujomis valstybės šventėmis tapo kovo 11-oji (Nepriklausomybės atkūrimo) ir nauja Valstybės diena (Mindaugo karūnavimo diena) – liepos 6-oji. Šventinėmis paskelbtos ir Motinos bei Tėvo dienos (tiesa, švenčiamos sekmadieniais) (1 lentelė)¹².

1 lentelė. Nedarbo dienos* Lietuvoje 1920, 1940, 1943, 1970, 1991 ir 2015 m.

1920	1940	1943	1970	1991	2015
01-01 Naujieji metai	01-01 Naujieji metai	01-01 Naujieji metai	01-01 Naujieji metai	01-01 Naujieji metai	01-01 Naujieji metai
01-06 Trys karaliai	01-06 Trys karaliai				
02-16 Lietuvos valstybės atkūrimo diena	02-16 Lietuvos valstybės atkūrimo diena			02-16 Lietuvos valstybės atkūrimo diena	02-16 Lietuvos valstybės atkūrimo diena

¹¹ Iki 1930 m. buvo švenčiama Gegužės 1-oji, 1924–1928 m. buvo švenčiama su Lietuvos nepriklausomos valstybės juridiniu pripažinimu susijusi Steigiamojo Seimo diena (gegužės 15 d.), 1929 m. valstybės švente bandyta padaryti Žolines (rugpjūčio 15 d.) (Šaknys 1992: 12).

¹² Plačiau apie valstybines kalendorines šventes žr. Šaknys 2015.

* Velykų, Sekminių pirmos dienos, Derliaus, Motinos ir Tėvo dienos ir sekmadieniais švenčiamos esamos ar buvusios valstybinės šventės nenurodomos.

1920	1940	1943	1970	1991	2015
03-04 Šv. Kazimiero diena	03-04 Šv. Kazimiero diena				
			03-08 Tarptautinė moters diena		
				03-11 Lietuvos nepriklau- somybės atkūrimo diena	03-11 Lietuvos nepriklau- somybės atkūrimo diena
03-18 Šv. Juozapo diena	03-18 Šv. Juozapo diena				
III–IV** Didysis Penktadienis	III–IV Didysis Penktadienis				
III–IV Didysis Šeštadienis	III–IV Didysis Šeštadienis				
III–IV Velykų antroji diena	III–IV Velykų antroji diena	III–IV Velykų antroji diena		III–IV Velykų antroji diena	III–IV Velykų antroji diena
05-01 Tarptautinė darbo diena		05-01 Tarptautinė darbo diena	05-01–05-02 Tarptautinė darbo diena		05-01 Tarptautinė darbo diena
V–VI Šeštinės	V–VI Šeštinės	V–VI Šeštinės			
		V–VI Sekminių antroji diena			
V–VI Devintinės	V–VI Devintinės	V–VI Devintinės			
		06-22 Išsilaisvinimo diena			
06-24 Joninės					06-24 Joninės (Rasos)

** Čia ir toliau romėniškas skaičius reiškia kilnojamos šventės mėnesį, kurį šventė yra švenčiama.

1920	1940	1943	1970	1991	2015
06-29 Šv. Petro ir Povilo diena	06-29 Šv. Petro ir Povilo diena	06-29 Šv. Petro ir Povilo diena			
				07-06 Valstybės diena	07-06 Valstybės diena
08-15 Žolinė	08-15 Žolinė				08-15 Žolinė
	09-08 Tautos šventė				
11-01 Visų Šventųjų diena	11-01 Visų Šventųjų diena	11-01 Visų Šventųjų diena		11-01 Visų Šventųjų diena	11-01 Visų Šventųjų diena
			11-07–11-08 Didžiosios spalio socialistinės revoliucijos metinės		
			12-05 SSRS konsti- tucijos diena		
12-08 Švč. M. Marijos Nekaltas prasidėjimas	12-08 Švč. M. Marijos Nekaltas prasidėjimas				
12-24 Kūčios	12-24 Kūčios				12-24 Kūčios
12-25–12-26 Kalėdų pirma ir antra diena	12-25–12-26 Kalėdų pirma ir antra diena	12-25–12-26 Kalėdų pirma ir antra diena		12-25–12-26 Kalėdų pirma ir antra diena	12-25–12-26 Kalėdų pirma ir antra diena

Šventės, per kurias nebuvo dirbama, buvo neatsiejamos nuo tuo metu vyraujančios ideologijos ir reguliavo visų tautybių gyventojų gyvenimo ritmą. Galima teigti, kad daugiau kaip pusę XX šimtmečio dominavo krikščioniškos, 1945–1989 metais – sekuliarios šventės. Atrodytų, nereliginis kalendorius būtų palankesnis nekrikščioniškąsias tikybas išpažįstantiems žmonėms, kita vertus, buvo šiurkščiai kišamasi į visų tikybių žmonių religinį gyvenimą, buvo ribojama religinė laisvė ir propaguojama ateistinė pasaulėžiūra.

Ankstesniame straipsnyje (Šaknys, Lapinskaitė 2008: 83-96), remiantis gyvenimo ciklo papročių analize, siekiant atsakyti, ar sovietinė ideologija galėjo karaimus paveikti labiau negu kitas kelias tikybas išpažįstančias ir galinčias išpažinti etnines grupes, teko pateikti dvejopą atsakymą. Tai neigiamas poveikis, pasireiškiantis etnodemografinė krize, teigiamas – karaimų konsolidacija, pasireiškianti intensyvia, analogų savo mastu Europoje neturinčia karaimų kultūrine veikla, Lietuvai atgavus nepriklausomybę (Šaknys, Lapinskaitė 2008: 89). Kaip tokia situacija derinosi su karaimų kalendorinėmis šventėmis, pabandydysime atsakyti *šiam straipsnyje*. Juk dažnai vartojama karaimų patarlė *Adiet' - jarymy dinniū* („Papročiai – pusė tikėjimo“) rodo ypatingą papročių reikšmę konfesinio (kartu ir etninio) tapatumo formavimui.

Karaimų kalendoriaus specifika

Karaimų religijos pagrindą sudaro Senasis Testamentas (be jokių vėlesnių papildymų), todėl karaimų kalendorines šventes atitinka Šventajame Rašte paminėtos biblinės šventės ir progos. Kiekvieną šventę ar biblinę progą karaimų bendruomenė tradiciškai renkasi kenesoje, kad ją pažymėtų aukodama šventines pamaldas. Pagal karaimų mėnulio kalendorių metus sudaro 354 dienos, 8 valandos ir 48 minutės. Kalendorius suskirstytas į 19 metų ciklą, kuriame yra 12 įprastų ir 7 keliamieji metai, su tryliktoju papildomu mėnesiu. Mėnuo turi 29 ar 30 dienų. Mėnesio pradžia skaičiuota pagal plika akimi matomą mėnulio jaunatį¹³. Mėnulio ciklo skaičiavimai anksčiau neretai buvę diskusijų objektu. Moksliniam mėnulio ciklo skaičiavimams nusipelnė Kozikovų giminės nariai, o 1912 metais J. Kozikovas sudarė nuo 241 iki 2400 metų apskaičiuotą kalendorių. Rusijos imperija gyvavo Julijaus kalendoriaus ritmu, tačiau perėjus prie Grigaliaus kalendoriaus iškilo poreikis šį kalendorių perskaičiuoti pagal naująjį stilių. Šį darbą atliko vyresnysis dvasininkas Mykolas Firkovičius, o jo sūnėnas Vladimiras Maškevič sukūrė kompiuterinę programą ir apskaičiavo kalendoriaus švenčių ir šventinių laikotarpių laiką iki 2400 metų (Firkavičiūtė 2001: 5–7).

Tapanio Harviaineno teigimu, karaimų kalendorius ir su juo susijusių švenčių išsidėstymas atitinka judėjų mėnesių kalendoriaus principus, tačiau atskirų vietų skirtumai (pavyzdžiui, mėnesio pradžios nustatymas) skiriasi. Metinėmis šventėmis laikomos tik tos, kurios minimos Senajame Testamente. Šventės turi į dabartinę karaimų kalbą išverstus pavadinimus (Harviainen 2000: 75). Kita vertus, karaimų išpažįstamai religijai nemažą reikšmę turėjo islamas. Iš islamo paveldėta ir labai reikšminga *Kurban* (Aukojimo) šventė, kurios metu pakukoto ėriuko mėsa paprastai būdavo išdalijama vargingiesiems bendruomenės nariams (Kobeckaitė 1997: 18). Ši šventė įvairiais pavadinimais švenčiama

¹³Tai būdinga ir musulmonams (žr. Zajęczkowski 1961: 30).

daugelyje islamo bendruomenių įvairiose pasaulio šalyse (Hendersen 2005: 249). *Kurban bairam* šventę šventė ir Lietuvos totoriai, kurie pirmą šventės dieną aukodavo arklių, karvę ar aviną už mirusiųjų sielas ar gyvuosius, dalydavo jo mėsa vargšams (Kričinskis 1993: 156–157; Znamierowska-Prüfferowa 2009: 237–238). Tiesa, avį pjaudavo ir per katalikų mirusiųjų paminėjimo dienas. Pasak Nijolės Marcinkevičienės, Pavarėnio apylinkėse dar ir po Pirmojo pasaulinio karo švęsti Visų Šventų, Grabnyčių, Velykų, Sekminių ir Žolinių mirusiųjų paminėjimo dienos „Diedai“. Pavyzdžiui, per Žolines pjaudavo avį, kepė duoną, pyragus, o elgetoms skirtą maisto dalį triskart apnešdavo žvake (Marcinkevičienė 1998: 125–127).

Karaimai turi ir su tautos istorija susijusių šventinių dienų. Reikšminga ir sava šventė yra 1710 metų maro aukoms skirta pasninko diena *Burunhu oruč*, arba *Avuz jabar* (pirmas pasninkas, arba burnos užčiaupimas, dar karaimų vartojamas ir Vėlinių terminas) (Harviainen 2000: 75). Nuo musulmonų ir judėjų skiriasi ir karaimų Naujųjų metų pradžia *Jyl bašy*, kuri švenčiama pavasarį, 15 dienų prieš Velykas (pirmąją *Artarych-aj* dieną, Velykų pirma diena – to paties mėnesio 15 d.).

Karaimai švenčia šeštadienį, jauno mėnulio dieną (kiekvieno mėnesio pirmąją dieną), metines šventes, gavėnias, laikosi pasninkų. Karaimai dieną skaičiuoja „nuo saulės iki saulės“ (ŽŠA-2015(4)). Sutemus skaičiuoja kitą dieną. Tai gi krikščionių Joninių išvakarės ar Kūčios, kurių metu atliekami svarbiausi šių švenčių ritualai, karaimų kultūroje būtų jau šventinė diena.

Grįžtant prie karaimų kalendoriaus, galima teigti, kad jame santykinai mažai vietos (palyginti su krikščioniškuoju kalendoriumi) palikta su religiniais tikėjimais nesusijusiems papročiams. Tai liudija geriausiai informuotų žinių pateikėjų atsakymai. O 2001–2051 metų kalendoriaus pratarmėje nurodytą linkėjimą „tebūnie karaimiškų tradicijų Lietuvoje tvirtumo bei tęstinumo simboliu“ (Firka vičiūtė 2001: 5) karaimai pildo su kaupu. Ir į keblų klausimą pateikėjų atsakoma „palaukite, pasižiūrėsiu į kalendorių“. Matyt, ateityje šio kalendoriaus, kaip ir kito pastaraisiais dešimtmečiais sukrauto karaimų kultūrinio kapitalo, vertė tik didės, pasitarnaus sprendžiant konfesinio ir etninio tapatumo problemas.

Karaimų Naujieji metai – *Jyl bašy*

Karaimų Naujieji metai – kilnojama šventė, pažymima kovo ar balandžio mėnesiais, prieš Velykas, dažnai krikščionių gavėnios laikotarpiu. Pasak M. Znamierowskos-Prüfferowos, ypač iškilmingos pamaldos Vilniaus kenesoje buvo, jei *Jyl Bašy* (Naujieji metai) buvo švenčiama per jaunatį (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 233). Nors dalies karaimų ir neįvardijami kaip šventė, karaimų Naujieji metai skirti maldai ir linksmybėms. Kaip pasakojo paskutiniuosius tarpukario metus prisiminusi karaimė, *Jyl bašy* šventė visą dieną su šeima ir draugais. Iš

ryto rinkdavosi į pamaldas kenesoje (pamaldos apie 2 val. dienos), vėliau su šeima pietaudavo, vakarop mokykloje rinkdavosi į karaimų šokius. Sueidavo ir vyresnių žmonių, o organizatoriai, jei norėdavo užsidirbti, suorganizuodavo ir bufetą. Šokiai trukdavo iki ryto. Vidurnakčio kaip nors neminėdavo, nes kita diena karaimams prasideda nusileidus saulei (LIIBR F 73, b. 2008(1)). Šią dieną švėsdavo ir sovietmečiu. Susirinkdavo šeima, ateidavo suaugę vaikai. Buvo daromas rožyte puoštas pyragas, o ir visi tos dienos valgiai buvo apskriti, kad metai būtų laimingi (LIIBR F 73, b. 2008(2)). Tai rodo, kad, kaip ir lietuvių, lenkų, rusų švenčiami Naujieji metai (plačiau: Šaknys 2014: 114), taip ir karaimų *Jyl bašy* suvokiama kaip ribinė, perėjimo apeigų (pranc. *rites de passage*) simboliką įkūnianti ir šeimą suburianti šventė. Apie Vilniaus karaimus pasakojęs vyras prisiminė ir naujametinių vedybinių spėjimų, tačiau jie buvo atliekami sausio 1-ąją ir buvo būdingi greta gyvenusių lietuvių ir lenkų naujametiniams vedybiniam spėjimams. Be vaško tirpinimo¹⁴ arba ateities spėjimo pagal šešėlį¹⁵, žinomas ir gana vėlyvas paprotys išbėgus į gatvę klausti pirmo pasitaikiusio vyro vardo, tikint, kad tokiu vardu ir bus merginos sužadėtinis (LIIBR F 73, b. 2008(2))¹⁶. Tiesa, dalis XX a. vidurį galinčių atsiminti žinių pateikėjų mano, kad tokie ateities spėjimai yra nuodėmė. Pavyzdžiui, vienos iš vyriausių karaimių teigimu, „burti – griekas“ (LIIBR F 73, b. 2008(1)). Tokie paaiškinimai tarp karaimų yra kiek dažnesni negu analogiški katalikų ar stačiatikių tvirtinimai. Tiesa, divinacijos (aktyvūs veiksmai ateičiai nuspėti) netolimoje praeityje buvo praktikuojamos ne tik krikščionių, bet ir karaimų (plg. Zajaczkowski 1961: 62–63).

Sausio 1-ąją statydavo ir simbolines eglutes. Kai kurie pateikėjai dar prisimena ir per Kalėdas po eglute rastas dovanas (ŽŠA-2015(1)). Karaimai turi daug kitų tautybių draugų. Kai kurie karaimai švenčia tiek *Jyl bašy*, tiek ir krikščioniškus Naujuosius metus. Lietuviai, lenkai už pasveikinimą sausio 1-ąją savo ruožtu atsilygina pasveikindami karaimus jų Naujųjų metų proga (plg. LIIBR F 73, b. 2008(2)). Vyresnės kartos karaimai kartais tvirtina tos dienos nešvenčiantys. Vilniečio, kilusio iš Panevėžio, teigimu, „*Jyl bašy* savo šeimoj aš neatsimenu. Atmintinė diena... Mano tėvas, mano senelis nešvėsdavo“ (ŽŠA-2015(4)).

Apibendrinant Naujuosius metus ritualinių metų struktūroje galima teigti, kad karaimams ir lietuviams šios šventės svarba yra panaši. Pastarąjį dešimtmetį, kai svarbiausia lietuvių švente tapo Kalėdos (o ne sovietmečiu propaguoti Naujieji metai), Naujieji metai nėra svarbiausia (daugeliui ir svarbi) šventė, kaip ir *Jyl bašy* karaimams. Kita vertus, *Jyl bašy* dažnai yra darbo diena, ji gali sutapti su katalikų gavėnia (savo ruožtu sausio 1-oji gali būti ir karaimų pasninkas *oruč*

¹⁴ Plg. Mickevičius 1941: 110. Šilalė.

¹⁵ Spėjama pagal formas. Plg. Dulaitienė-Glemžaitė 1958: 212. Kupiškis.

¹⁶ Analogiškas paprotys buvo žinomas Žemaitijoje, tik atliekamas po Kūčių vakarienės (Mickevičius 1941: 103).

(pavyzdžiui, 2015 metais), nors pastaruoju metu, sekuliarėjant visuomenei, kurie nors apribojimai rengiant viešus renginius mieste nėra pastebimi.

Karaimų Velykos – *Tymbyl chydžy*

Dauguma lauko tyrimuose dalyvavusių ir apie XX a. pradžią pasakojusių krikščioniškas tikybas išpažinusių pateikėjų teigė, kad jaunystėje jiems svarbiausia šventė buvo Velykos. Jos buvo švenčiamos nuo dviejų iki keturių dienų. Katalikų jaunimui tai buvo galimybės pasilinksinti su draugais po 46 dienas trukusios gavėnios, baigdavosi pasninkas. Kalėdos, Velykos ir Sekminės buvo vadinamos išskirtinėmis – „metinėmis“ šventėmis (plačiau: Šaknys 2001). Karaimams *Tymbyl chydžy*, be abejonės, yra viena iš svarbiausių švenčių, ir nė vienas žinių pateikėjas nepraleido jos išskirdamas svarbiausias šventes. Kaip ir lietuvių, išskiriant svarbiausias šventes yra akcentuojami socialiniai jų bruožai. Pateikėjos iš Vilniaus teigimu, jos jaunystėje svarbiausios šventės buvo *Tymbyl chydžy* ir *Jyl bašy* „dėl savo bendruomeniško pobūdžio, dėl galimybės pabūti visiems artimiesiems ir draugams kartu“... „o pastaruoju metu – *Tymbyl chydžy*, *Aftalar chydžy* ir *Kurban bajram*. Dėl tų pačių priežasčių – per *Tymbyl chydžy* bendruomenės nariai lanko vieni kitus ir ragauja tymbylą kiekvienuose namuose. Per *Aftalar chydžy* kepamas septynių sluoksnių pyragas – katlama, o per *Kurban bajram*, kai baigiasi mėnesį trukusi gavėnia, susirenkama draugėn pasidžiaugti ir pasidalyti su nepasiturinčiais“ (2015 m. kovo mėn. atsakymas į klausimus el. paštu). Kaip pastebėjo Jolanta Kuznecovienė, šventėse lietuviškumas dažniausiai praktikuojamas, perduodamas iš kartos į kartą ne tiek per valstybinius simbolius, viešai patiriant tautinės bendruomenės vienybę, kiek siaurame bendruomeniškumo diapazone – šeimos ir giminės rate, švenčiant religines ar šeimos šventes. Artimų giminaičių ir draugų rate praktikuojami tam tikri lietuviškumo bruožai ir simboliai, leidžiantys jaustis savu, dalinantis bendru paveldu ir vertybėmis (Kuznecovienė 2008: 88). Šiais žodžiais galima nusakyti ir karaimų dalyvavimą religinėse šventėse.

Tymbyl chydžy šventė septynias dienas, tačiau iškilmingiausias buvo pirmas vakaras. Jis pagal karaimų kalendorių nebūtinai sutampa su Lietuvoje švenčiama nedarbo diena. Kaip pastebėjo pateikėjas iš Trakų, tai koreguoja šventimo laiką (ŽŠA-2015(5)). Pasiruošimo nuotaika primena katalikų pasiruošimą Kūčių vakarienei. Tiesa, karaimams vienas iš didesnių rūpesčių buvo ne šventinių dovanų paieška, o iškepti tymbylą. Tymbylą kepė, kad užtektų visoms šventės dienoms. Kaimynai eidavo padėti vieni kitiems jį paruošti. Ne visi turėjo įrankius tymbylui paruošti. Reikėjo turėti didelį stalą ir specialų įrankį *talky* tešlai minkyti (LIIBR F 73, b. 2308(3)). Galbūt tai buvo susiję su tuo, kad šis darbas buvo atliekamas su talka. Jeigu šeimoje buvo daugiau vaikų, kai kas tymbylu pradėdavo

rūpintis jau prieš mėnesį (kai kada kepdavo net iš 50 kg miltų, taip pat reikėdavo paruošti ir kurą – smulkiai sukapoti ir išdžiovinti beržines malkas). Iki kolektyvizacijos tam tikros iškilmės buvo grūdų vežimas į malūną prieš Velykas:

...Kai dar turėjo savo žemę, tai prieš Velykas veždavo sumalti savo grūdus. Atveždavo visokios rūšies miltų, geresnės, blogesnės ir dar blogesnės, tai vis tymbylui palikdavo pačios geriausios rūšies miltus. Dabar miltus perkam parduotuvėj, tačiau irgi stengiamės nupirkti geros rūšies, aukščiausios rūšies miltus... (LIIBR F 73, b. 2308(3)).

Tai buvo tik šiai progai gaminamas valgis, o religingesni tėvai prieš Velykas jų paragauti neleisdavo netgi vaikams. Tačiau patiekalo paruošimas sujungdavo visų amžiaus grupių žmones. Atskiras užduotis turėjo ne tik moterys, bet ir vyrai, net maži vaikai (LIIBR F 73, b. 2308(2, 3)).

Jau šventės išvakarėse susiburdavo šeima, giminės, pakviesdavo ir vienišus žmones. Po pamaldų kenesoje ir dabar rengiama iškilminga vakarienė, šeima klausosi ištraukų iš Biblijos, šventinami tymbylai, vynas. Be tymbylų, valgomi kiaušiniai, krienai, pipirai, svogūnai, ridikėliai. Gaminamas ir mėsiškas patiekalas šišlik (ant iešmo kepta veršiena, jautiena ar aviena). Kartais, be specialiai paruoštų kiaušinių¹⁷, būdavo dar ir dažytų svogūnų lukštais margučių (kokius dažydavo ir kaimynystėje gyvenę lenkai ir lietuviai, tiesa, didesnė dalis pateikėjų margučių marginimo atvejus neigia). Tarpukariu kiaušinis, vienas iš šventės simbolių, tikinčiuosius džiugindavo ir Vilniaus kenesoje, kur prie altoriaus gulėdavo du stručio kiaušiniai (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 234).

Per visą *Tymbyl chydžy* šventę vaikai žaisdavo graikiniais riešutais. Išrikiavę eilute stengėsi rutuliu numušti kuo daugiau riešutų. Numuštus pasiimdavo. Tačiau nuo Panevėžio kilę pateikėjai mini kitokį žaidimo variantą, negu Vilniuje ir Trakuose, kai į duobutę sudėtus riešutus reikia išmušti (išmušti laimimi) (ŽŠA-2015(2, 3))¹⁸.

Per *Tymbyl chydžy* paprastai vaikai gaudavo dovanų, o savo svarba išsiskiriantį Velykų sekmadienį *San bašy* (Skaičiavimo pradžia) taip pat ruošdavo iškilmingas vaišes, jaunimas rengdavo vaidinimus. Tarpukariu karaimų (kaip ir lietuvių, lenkų, rusų) jaunimui ši šventė asocijavosi su ta proga rengiamais šokiais. Tai darė šventės pirmą dieną ir artimiausiais šeštadieniais ar sekmadieniais.

¹⁷ Kiaušinius karaimai verda sūdytame vandenyje net iki 3 valandų, kol įgauna rusvą atspalvį. Su krienais ir duona juos valgo ir šiokiomis dienomis.

¹⁸ Tai panašu į Juozo Kudirkos užrašytą aprašą, kur minimas analogiškas žaidimas, kai kulnu žemėje išsukama duobutė, 5–6 vaikai sumeta po riešutą ir paeiliui didesniu riešutu „bitniku“ stengiasi išmušti kuo daugiau riešutų, kuriuos pasiima, nepavykus privalo įdėti savo riešutą. Matyt, žaista su lazdynų riešutais (Kudirka 1993b: 24). Tuo tarpu riešutai užimdavo svarbią vietą ant lietuvių Kūčių ir Kalėdų švenčių stalo. XIX a. pabaigoje tai buvo vienas iš šventinio stalo patiekalų, vaikinių merginoms dovanojamas skanėstas, ir net iš saujos nemačia ištraukus porinį skaičių riešutų tikėtasi kitais metais ištekėti (Kudirka 1993a: 129).

Laisvomis dienomis 4–5 jaunuoliai lakstė iš namo į namą paragauti tymblyo. Tikėta, kad jei per vieną dieną aplankys septynias trobas, tais metais mergaitė ištekės, vaikinai (apie tai užsimenama rečiau) ves. Manau, kad tai unikalūs, analogijų lietuvių kultūroje neturintis vedybinis spėjimas. Kita vertus, mergina pasisekimą tarp vyrų, pasak karaimų tikėjimo, galėjo įgyti jau krikštynų metu. Tikėta, kad kuo jaunesnė eis kūma, tuo didesnis pasisekimas bus tarp vyrų (Pateikėja pirmą kartą kūma ėjo 11 metų. 1998 09 14 interviu Trakuose. Garso įrašas)¹⁹. Per Velykas linki ir sveikatos, kad „kitais metais būtų geriau negu dabar“ (LIIBR F 73, b. 2308(2). Tai rodo, kad *Tymbyl chydžy* suvokiama kaip ribinė ir su metų perspektyva susijusi šventė. Tokia ji buvo ir sovietmečiu. Pasak jaunystę Trakuose prisiminusios pateikėjos, ateidavo 20 žmonių. Tėčio broliai su šeimomis atsinešdavo savo tymbylų, o „pats didžiausias šventės akcentas – krienai. Jei per Velykas nebūtų krienų – visi susirgtų skrandžiu“. Labai didelis dėmesys buvo skiriamas pasiruošimui šventei. Netgi kompoto gamybai kasmet pirkdavo po naują puodą, nes reikėdavę labai švaraus (ŽŠA-2015(1).

Taigi matome, kad *Tymbyl chydžy* siekta priderinti prie krikščioniškų Velykų laiko. Nors kenesoje iškilmingiau pažymima pirma ir paskutinė šventės dienos, net ir tarpukariu pasilinksminimai buvo derinami prie valstybinio kalendoriaus, kada buvo nedarbo diena, dažnai sutampanti ir su katalikų Velykomis. Sekmadienis, vėliau ir šeštadienis, buvo parankesnės dienos švęsti ir sovietmečiu, nes net tymblyo kepimas jaunai mokytojai kartais (matyt, karaimų Velykų pirmą dieną, buvusią ne savaitgalį) baigdavosi svarstymu komjaunimo komitete, netgi dalyvaujant funkcionieriui iš Vilniaus (LIIBR F 73, b. 2038(2).

Dabar dalies karaimų pateikėjų Velykos iškilmingiau namie pažymimos sekmdienį. Nepakito ir šventiniai patiekalai. Kai kada ir į darbą po švenčių nunešama orkaitėje keptų kiaušinių mainais į bendradarbių dovanojamus margučius (ŽŠA-2015(1).

Kitos karaimų šventės

Sekminės – viena iš trijų svarbiausių krikščionių metinių švenčių, pastaruoju metu švenčiama tik bažnyčioje, liaudiškieji šios šventės elementai beveik jau užmiršti (plg. Šaknys 2012: 89–90). Karaimų kultūroje *Aftalar chydžy* – Sekminės (penkiasdešimtoji diena po Velykų sekmdienio *San Bašy*) išlaiko didesnę santiikinę reikšmę. Pasak pateikėjų, tai didelė šventė. Paminint dešimt Dievo įsakymų vyksta pamaldos. Pagrindinis patiekalas buvo katlama – septynių sluoksnių (keturi tešlos ir trys varškės) pyragas. Daugelio pateikėjų minimas ir tikėjimas, kad po Sekminių jau galima maudytis ežere. Šis tikėjimas (kitur žinomas tikėjimas, kad maudytis galima tik po pirmojo pavasarinio griaustinio) plačiai žinotas ir

¹⁹ Toks tikėjimas tarp lietuvių nežinomas.

lietuvių²⁰. Karaimams ir šiomis dienomis Sekminės lieka reikšminga šventė. Ją apibūdindami karaimai išskiria vaišes ir šventinį stalą. Pavyzdžiui, pasak vilnietės pateikėjos, 2014 m. Sekmines ji šventė pas seserį Trakuose, kur visada yra žmonių. Šiai progai darė *bulką*, jau minėtą katlamą ir vatrūškas (pyragėlius) su varške (ŽŠA-2015(1)). Šventovėje trečiadieniais švenčiamas ir laikotarpis tarp Velykų sekmadienio (*San bašy*) ir Sekminių – *Jarty san* (Firkavičiūtė 2001: 6)²¹. Liepos antroje pusėje – rugpjūčio pradžioje švęsta jau minėta šventė *Kurban*, kai pagerbiama sugriauta senoji Saliamono šventykla. Rugsėjo–spalio mėnesiais švenčiama *Byrhy kiuniu* (Trimitų diena), žyminti žemdirbystės metų pradžią ir skirta pasiruošti po 10 dienų vyksiantiems atleidams, dabar keliama į šeštadienį ar sekmadienį. Tą dieną kepamas specialus apvalus pyragas, turintis lemti sėkmę ateityje (Kobeckaitė 1997: 29). Dešimtąją dieną po šios šventės švenčiama *Bošatlych kiuniu* (Atgailos ir atleidimo diena). Tą dieną nuo pat ryto iki sutemų pasninkaujama²², meldžiamasi kenesoje, meldžiant Viešpatį atleisti už nuodėmes. Prieš pamaldas atsiprašoma kiekvieno pažįstamo, o motinos ir tėvo prašoma atleisti atskirai. Dvasininkas prašo atleidimo visos bendruomenės. Po pamaldų valgoma soti vakarienė, kurios pagrindiniai patiekalai paprastai būna kepsnys ir saldumynai (Kobeckaitė 1997: 29).

Rugsėjo–spalio mėnesiais aštuonias dienas švenčiama ir Verbų (Padangčių, Palapinių) šventė *Alačych chydžy*, o svarbiausios jos pirmoji ir paskutinė dienos. Tarpukariu Vilniuje ir Trakuose prieš šventovę iš kėnių šakų buvo statoma palapinė, padedama kriaušių ir obuolių, meldžiamasi, kad derlius būtų gausus (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 235). Tai derliaus nuėmimo šventė soduose, pasimeldus valgomi tos dienos vaisiai (LIIBR F 73, b. 2308 (2)). Taip pat valgomi saldūs patiekalai (Kobeckaitė 1997: 30).

Iki 1938 m. švęsta ir dar viena Derliaus šventė, t. y. *Orach Toju*. Pasak M. Znamierowskos-Prüfferowos, pradedant pjūtį į kenesą būdavo atnešamas pirmas pėdas „šeimininkas“²³ (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 235). Baigus rugiapjūtę švenčiama Derliaus šventė. Tos dienos rytą kenesoje vykdavo pamaldos, po jų būdavo iškilmingai pašventinamas vainikas, išvakarėse moterų nupintas iš visų javų ir, jaunimo chorui giedant, pakabinamas šventovės viduje, kur pasilikdavo

²⁰ Pavyzdžiui, Pumpėnuose sakyta, kad iki Sekminių maudantis pikta dvasia gali pristoti, Tverėčiuje sakyta, kad vanduo tampa šventas ir nelimpa jokios ligos nei votys (Balys 1993: 207).

²¹ Tarp katalikų švenčių panašios šventės nėra, tačiau analogišku principu švęstas pusiau-gavėnis, žymintis gavėnios vidurį.

²² Pasak M. Znamierowskos-Prüfferowos, 24 valandas nebuvo galima valgyti, gerti vandens ir net rūkyti (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 234).

²³ Pirmas pėdas „šeimininku“ buvo vadinamas ir tarp lietuvių. Supjautą šeimininkės ir perrištą keliose vietose pėdą parnešdavo į namus ir statydavo svarbiausioje vietoje prie krikštasuolės (Dundulienė 1979: 119).

iki kito derliaus²⁴. Apie pietus susirinkdavo bendruomenės namuose, darė bendras vaišes, kiekviena šeimininkė turėdavo ką nors pagaminti. Rengė ir užaugintų daržovių parodą (LIIBR F 73, b. 2308(1); Dubinskis 2010)²⁵. Kai kurie šios šventės elementai primena lietuvių agrarines šventes. XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje rugiapjūtės pabaigtuvių vainikas pjovėjų buvo nešamas šeimininkui, už tai būdavo gaunamos vaišės, tačiau į maldos namus toks vainikas nebuvo nešamas (Dundulienė 1979: 128–132). Šiaurinėje Lietuvoje, rečiau ir kituose Lietuvos regionuose pabaigus talką buvo ir vainiko, labai retai – paskutinio surauto linų pėdo nešimo talkos šeimininkams paprotys, baigus linarovį (Vyšniauskaitė 1983: 132-135).

Paskutinė karimų šventė – vasario–kovo mėnesiais švęsta *Kynys*, liturgijoje tą dieną skaitoma Esteros knyga (Firkavičiūtė 2001: 7). Ta proga valgyti pyragėliai su aguonomis, razinos, džiovinti obuoliai (ŽŠA-2015(1), buvo rengiami vakarėliai, šokiai, vaidinimai. „Šventė kaip Užgavėnės“, teigė iš Panevėžio kilęs vilnietis (ŽŠA-2015(4).

Tam tikros šventės buvo ir pirmosios mėnesio dienos *Janhyj*. Jomis stengdavosi nedirbti nebūtinų darbų, valgydavo kiaušinius (LIIBR F 73, b. 2308(1). Kita vertus, pasitaiko tikėjimų, kad šventinę dieną reikia sėti (LIIBR F 73, b. 2308(3))²⁶.

Apžvelgę karimų ritualinius metus matome, kad svarbiausios šventės sukoncentruotos į pavasario bei rudens laikotarpius, tuo tarpu lietuvių metuose sureikšminamos žiemos ir pavasario šventės. Nors ir gyvendami mieste, karaimai minėdavo ir žemdirbiškas šventes, nes vienas iš jų tradicinių verslų – sodininkystė. Žiemos ir vasaros laikotarpiais pasitaiko gavėnių ir pasninkų (oruč).

Karimų gavėnios ir pasninkai (oručlar)

Tikinčio žmogaus gyvenimą nemažai koreguoja pasninkai – laikotarpiai, kurių metu apribojamas maistas, kartais gėrimai, ir gavėnios, kurių metu laikomasi rimties. Tai formuoja ir prieš ar po jų esančių švenčių (katalikų Kalėdos, Užgavėnės, Velykos) nuotaiką. Šis apribojimas mieste neretai buvo taikomas ir kitų konfesijų žmonėms. Pavyzdžiui, XX a. pradžioje Vilniuje ir kitų tikybių žmonėms tekdavo derintis prie Rusijos imperijoje valstybinės Stačiatikių bažnyčios kalendoriaus. Stačiatikių gavėnių metu vieši miesto pasilinksminimai – pobūviai, vakarai, parodų atidarymai, šokiai, koncertai, kiti renginiai – buvo ribojami ir negalėjo gauti carinės administracijos cenzūros komiteto leidimo (Laučkaitė 2009:

²⁴Lietuvių pjovėjų rugiapjūtės pabaigtuvių vainikas buvo nešamas šeimininkui, už tai būdavo gaunamos vaišės, tačiau į maldos namus toks vainikas nebuvo nešamas (Dundulienė 1979: 128–132).

²⁵Tačiau ji buvo švenčiama ne visur, pavyzdžiui, panevėžietės teigimu, jos mieste, jai esant mažai, tokios šventės nešventė (ŽŠA-2015(3).

²⁶Lietuviai tikėjo, kad sėti reikia Didįjį Ketvirtadienį, Didįjį Šeštadienį, per Jurgines ir net per Sekmines (Šaknys 2007: 133).

142). Sunku suderinti valstybinį ir tautinių mažumų kalendorius ir dabartiniame daugiataučiam mieste. Tam tikrų problemų galima išvelgti net ir tarp skirtumų tarp krikščioniškųjų religijų. Didelę reikšmę turi katalikų ir stačiatikių bei sentikių gyvenimas pagal skirtingus kalendorius. Pavyzdžiui, oficiali nedarbo diena – sausio 1-oji. Grigaliaus kalendoriumi besivadovaujantiems katalikams tai laisva nuo pasninko diena, kada galima iš širdies linksmintis, tuo tarpu Julijaus kalendorių pripažįstantiems stačiatikiams ir sentikiams – ramybės ir susikaupimo reikalaujantis gavėnios metas.

Karaimai turėjo kelias gavėnias ir pasninkus, tiesa, truncančius trumpiau. Kaip ir krikščionių tikybose, jos susijusios su šventėmis. Be jau minėto *Bošatlych kiuniu*, birželio–liepos mėnesiais švėsdavo *Burunhu oruč* arba *Avuz jabar* (apie mėnesį truncančios gavėnios pradžia) ir Vėlines, kurių metu giedama speciali rauda už vėles mirusiųjų per 1710 metais siautusį marą (Kobeckaitė 1997: 30). Kapinėse prie kiekvieno kapo, prie artimųjų, prie pažįstamų, už visus mirusius giedamos raudos (*sahynč*).

Trakuose tuo metu gyvenusi karaimė pasakojo:

Kai būna pirmas *oruč* (*Burunhu oruč* Ž. Š.), eina visa bendruomenė į kapines, tai pirmiausia užėina į senas kapines, ir čia pirmas kapas, ten kaip tik palaidotas vienas iš dvasininkų tų laikų, dar 1710 metų, miręs per marą, ir prie jo kapo dvasininkas skaito tokią specialiai parašytą dainą-maldą. Čia toks prisiminimas ar pasakojimas apie tų laikų vargus, kaip žmonės sirgo, mirė, ir prie šito kapo minimi visi mirusieji, o paskui visi eina į naujas kapines prie Simono Firkovičiaus kapo, skaitoma malda, o paskui eina kas prie savų kapų (LIIBR F 73, b. 2308(2)).

Pusę dienos nevalgydavo, grįžę iš kapinių darydavo pietus iš nemėsiškų patiekalų (LIIBR F 73, b. 2308(2)). Seniau, net ir sovietinės okupacijos metais, visą mėnesį buvo susilaikoma nuo pasilinksminimų. Ir pateikėjos iš Naujamiesčio (ten jaunų karaimų sovietmečiu jau buvo mažai) teigimu, „per *oruč* vasarą visą mėnesį linksmintis negalima, nesilinksmina, beveik mėnesį pasninko nesilaikė, bet į šokius neidavo“ (ŽŠA-2003). Kaip ir krikščionims, per gavėnias karaimams nebuvo leidžiama kelti vestuvių.

Dešimt dienų prieš gavėnios pabaigą susilaikoma nuo mėsos (*On kiun-ara*), kaip ir per *Ortančy oruč* – vidurinį pasninką (liepos–rugpjūčio mėnesiai) – trys dienos prieš pasibaigiant gavėniai pasninkaujama iki vidurdienio, kol meldžiamasi kenesoje. Lankomos kapinės. Gavėnią baigdavo „linksmą šventė“ *Avuz ačar* (burnos atvėrimas) arba *Kurban* – gavėnios pabaiga arba aukojimas, kai pjovė avį ir dalijo neturtingiesiems, o vakare jau buvo rengiami šokiai (Znamierowska-Prüfferowa 2009: 235).

Gruodžio–sausio mėnesiais buvo švenčiamas dar vienas pasninkas *oruč*, tačiau jis trukdavo tik vieną dieną, iki 11 valandos nieko nevalgydavo. Taip pat

tikėta, kad „jei turi kokį norą, kad kas pasisektų, sveikatos, po nelaimės išsigelbėjimo“, galima laikytis ir asmeninio pasninko *oruč*, kuris gali trukti ir pusdienį (LIIBR F 73, b. 2308(2))²⁷.

Karaimų pasninkai trumpesni negu krikščionių (ypač sentikių ar stačiatikių (plg. Voronina 2007: 1–24), tačiau jie taip pat mėsos nevalgo ir visą savaitę po artimo žmogaus mirties, 30-ą dieną, per metines ir visus metus tą savaitės dieną, kada jis mirė (Krymo karaimai šio papročio nesilaiko). Šios tradicijos laikosi ir šermenis rengdami restorane. Valgo kibinus su kopūstais, kiti patiekalai su varške, ryžiais, kopūstais (LIIBR F 73, b. 2308(1)). Pasak pateikėjo iš Naujamiesčio, karaimai pasninko tėvų mirties dieną laikosi neribotą metų laiką: „Tėvų mirimo dieną stengiasi nevalgyti mėsos ir žvakę uždega. Nesvarbu, kiek metų praėjo. Kasmet tą daro tik dėl tėvų“ (ŽŠA-2003).

Mirusiojo artimiesiems visus metus, panašiai kaip ir lietuviams, nebuvo galima ir linksintis. Tačiau gavėnių sistema nuo krikščioniškos jau skiriasi. Vis dėlto, kaip jau minėta kalbant apie Naujuosius metus, valstybiniu mastu advento ir gavėnios draudimų švęsti vieną ar kitą šventę retai kada besilaikoma. Svarbiausios su valstybės nepriklausomybės paskelbimu ir atkūrimu susijusios šventės dažnai (Kovo 11-oji – visada) švenčiamos per katalikų gavėnią.

Karaimų ir valstybinių švenčių dermė ir etninio tapatumo palaikymas

Kaip pastebėjo Vytis Čiubrinskas, analizuodamas emigrantų bendruomenes, etniškumas patiria nuolatinę įtampą su nacionaliniu-pilietiniu statusu, išryškėja pilietybės ir etniškumo suderinamumo problemos (Čiubrinskas 2007: 214). Tačiau karaimai daugumą tokių problemų sugeba nesunkiai išspręsti. Tai matoma ir kalbant apie ritualinius metus. Daugelio problemų neliko šeštadieniui tapus nedarbo diena, kuri karaimų pažymima specialiomis liturginėmis apeigomis. Sekuliarėjant visuomenei nekyla problemų dėl krikščioniškų pasninkų ir karaimiškų *oruč* (pastarųjų trukmė trumpesnė) dermės. Didesni skirtumai išlieka derinant valstybines ir etnines šventes. Pavasario šventės dominuoja abiejuose kalendoriuose (dalis jų švenčiamos sekmadieniais ar net sutampa), katalikiškajame kalendoriuje išskiriamos žiemos, karaimiškame – rudens laikotarpio šventės (2 lentelė)²⁸.

²⁷ Tai paaiškina ir kai kuriuos krikščionių papročius, pavyzdžiui, merginos, siekdamos sužinoti vedybinę ateitį (susapnuoti būsimą vyrą), šventės išvakarėse pasninkaudavo. Pavyzdžiui, Kaltinėnuose, norėdama sužinoti, už ko ištekęs, mergina Kūčių vakarą nei gerdavo, nei valgydavo, nesimelsdavo ir po pagalve pasidėdavo lėkštę su avižomis, tikėdama, kad jei sapne artojas pašers arklį avižomis – už susapnuoto vaikino ištekęs (Mickevičius 1941: 102).

²⁸ Rudens laikotarpio šventės buvo reikšmingesnės tik pagal Rusijos imperijos kalendorių.

2 lentelė. Valstybinės nedarbo dienos ir karaimų šventės pagal sezonus 2015 m. (pagal Grigaliaus kalendorių)

Sezonas	2015 m. valstybinės šventės, kurių metu nedirbama Lietuvos įmonėse, įstaigose ir organizacijose	2015 m. karaimų šventinės metų dienos (pagal Grigaliaus kalendorių)
ŽIEMA (pabaiga)	Sausio 1 d. – Naujieji metai	Sausio 1 d. – Oruč
	Vasario 16 d. – Lietuvos valstybės atkūrimo diena	
PAVASARIS		Kovo 5 d. – Kynyš
	Kovo 11 d. – Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena	
		Kovo 22 d. – Jyl bašy
	Balandžio 5 d. – Velykų pirmoji diena (visada sekmadienį)	Balandžio 5 d. – Tymbyl chydžy pirmoji diena Balandžio 5 d. – San bašy (visada sekmadienį)
	Balandžio 6 d. – Velykų antroji diena	
		Balandžio 11 d. – Tymbyl chydžy septintoji diena
		Balandžio 29 d. – Jarty san
	Gegužės 1 d. – Tarptautinė darbo diena	
	Gegužės 3 d. – Motinos diena (visada sekmadienį)	
		Gegužės 24 d. – Aftalar chydžy (visada sekmadienį)
VASARA	Birželio 7 d. – Tėvo diena (visada sekmadienį)	
	Birželio 24 Joninės (Rasos)	
		Birželio 26 d. – Burunhu oruč
	Liepos 6 d. – Valstybės diena	
		Liepos 23 d. – Ortančy oruč
		Liepos 26 d. – Kurban
	Rugpjūčio 15 d. – Žolinė	

Sezonas	2015 m. valstybinės šventės, kurių metu nedirbama Lietuvos įmonėse, įstaigose ir organizacijose	2015 m. karaimų šventinės metų dienos (pagal Grigaliaus kalendorių)
RUDUO		Rugsėjo 14 d. – Byrhy kiuniu
		Rugsėjo 23 d. – Bošatlych
		Rugsėjo 28 d. – Alačych chydžy pirmoji diena
		Spalio 5 d. – Alačych chydžy aštuntoji diena
		Lapkričio 1 d. – Visų šventųjų diena
ŽIEMA (pradžia)		Gruodžio 22 d. – Oruč*
		Gruodžio 24 d. – Kūčios
		Gruodžio 25 d. – Kalėdų pirmoji diena
		Gruodžio 26 d. – Kalėdų antroji diena
		Sausio 1 d. – Naujieji metai
		Vasario 16 d. – Lietuvos valstybės atkūrimo diena

P. s. nenurodomos karaimų mėnesių (jauno mėnulio) pirmosios dienos (per metus 12 ar 13); tamsesniu šriftu pažymimos šeštadienį ar sekmadienį 2015 m. švęstos šventės.

Be abejo, oficialus kalendorius turi įtakos karaimų gyvenimo ritmui. Kaip ir kiti dabartinės Lietuvos gyventojai, įvairiais laikotarpiais karaimai šventė religinio pagrindo neturinčias valstybines šventes. Tiesa, karaimai istoriškai pasižymėjo ir pasižymi tolerantiškumu ir ypatinga pagarba Lietuvai (Šaknys, Lapinskaitė 2008: 74). Tai nesunkiai leidžia prisitaikyti ir prie krikščioniškų švenčių. Nors karaimai krikščioniškų švenčių paprastai nešvęsavo, tačiau, pavyzdžiui, Naujamiestyje rengiami Šv. Onos atlidai karaimų šeimai netgi sovietmečiu buvo gera proga pakviesti draugus ir juos pavaišinti kibiniais (ŽŠA-2003). Lietuvių, lenkų ir rusų tautybės draugų švenčiamos šventės ir dabar yra dingstis pasveikinti vieniems kitus ir net šeimose ar draugų, bendradarbių kolektyvuose atšvęsti jas kartu. Daugėja mišrių šeimų, todėl švenčiamos abiejų pusių šventės. Pavyzdžiui, vilniėtė pateikė kaip antrą svarbiausią šventę (po *Tymbyl chydžy*) nurodė Kūčias, nes marti – katalikė, ir ji eina švęsti pas vaikus, o sausio 1-osios išvakarės skiriamos saugoti anūkus, vaikams sudarant galimybę šią šventę atšvęsti su draugais (ŽŠA-2015(1)). Skirtingų tikybų žmonėms kalendorines šven-

* Pagal Grigaliaus kalendorių 2015 m. Oruč švenčiama du kartus.

tes švęsti drauge darosi lengviau, nes vis svarbesni tampa nereliginiai ritualai. Pasak vilniečio karaimo, jei Jonas pakviečia, ir į Jonines nueina, per Užgavėnes kepa blynus (LIIBR F 73, b. 2308(4)).

Kita vertus, krikščioniškąjį kalendorių ir jo laisvas dienas galima išnaudoti ir karaimų poreikiams, netgi etniniam tapatumui palaikyti. Pavyzdžiui, 2013 m. gruodžio 26 d.²⁹ Trakų Vytauto Didžiojo gimnazijos salėje vyko teatralizuotas vakaras, skirtas 75-osioms paskutinės karaimų Derliaus šventės *Orach toju* sukaktuvėms paminėti. Lietuvoje ir Lenkijoje gyvenantys karaimai buvo parengę kultūrinę vakaro programą. Dalyvavo Lietuvos ir Lenkijos karaimų folkloriniai ansambliai. Choras atliko Simono Firkovičiaus (1897–1982) dainą „Orach toju“ (Pjautuvo šventė), paskutinį kartą skambėjusią 1938 metų Derliaus šventėje, žiūrovai išvydo karaimų bendruomenėje šoktą prancūzišką kadrilį „Lansje“, pimaną visas karaimų augintas kultūras sujungiantį pabaigtuvių vainiką. Tačiau, Halinos Kobeckaitės žodžiais, „didžiausia staigmena visiems buvo naujų „artistų“ pasirodymas. Buvome įpratę scenoje dažniausiai matyti vaikus ar vyresnio amžiaus karaimus, o šį kartą išvydome būrį vidurinėsios kartos atstovų, kurie kruopščiai tarė teksto žodžius – veiksmas vyko karaimų kalba – ir, patys mėgaujdamiesi savo vaidmenimis, puikiai juos atliko (Kobeckaitė 2014).

Renginys (matyt, galima pavadinti ir moderniu Derliaus šventės ritualu) rodo, kad tokia maža etninė grupė sugeba netgi tik praeityje švęstas, miesto kultūroje jau mažai aktualias šventes panaudoti etniniam ir konfesiniam tapatumui formuoti³⁰. Vidurinės kartos pasirodymas apeiginiame karaimų gyvenime rodo, kad atkurtas (ar bent jau pradėdamas atkurti) stabilus tradicijų perėmimas tarp kartų, o į kultūrinę veiklą įtraukiami keliuose valstybėse gyvenantys karaimai rodo globalios kultūros raiškos panaudojimą karaimų bendruomenės tikslams. Palaikyti etninį ir kultūrinį tapatumą skatina ir K. Firkavičiūtės parengta Vidurinio ugdymo (11–12 kl.) karaimų tikybos programa, suformuotos jos įgyvendinimo metodinės rekomendacijos. Programoje skiriama vietos ir karaimų liturginiam kalendoriui, karaimų tikėjimo ritualams, jų struktūrai, prasmei ir paskirčiai suvokti. Tai leidžia tikėtis, kad karaimai ir ateityje išlaikys etninį tapatumą, o jų šventės išliks sudėtine Lietuvos miesto apeiginių metų dalimi ir po 2051 metų prireiks naujo *Karaj kalendary* (Karaimų kalendoriaus) leidimo³¹.

²⁹ Kaip teigė vienas iš šventės organizatorių, Kalėdų antroji diena buvo parinkta kaip nedarbo diena, galinti sutraukti daugiau žmonių.

³⁰ Pasak pokalbio su karaimų bendruomenės vadovu, tokius renginius numatoma kartoti.

³¹ Publikuotas kalendorius apima 2001–2051 metus (Firkovičius ir kt. 2001).

Išvados

Lyginant karaimų ir oficialųjį Lietuvos šventinių nedarbo dienų kalendorių galima išskirti etninio karaimų kalendoriaus stabilumą laiko perspektyvoje. Fiksuotos labai glaudžios kalendorinių švenčių sąsajos su religija skatina bendruomenės uždaramą, bet kartu leidžia išlaikyti etnokonfesinės grupės tapatumą. Kita vertus, apibūdinant karaimų ritualinius metus galima pasiremti Halinos Kobeckaitės mintimis, kad karaimai, būdami tik maža žmonių saujelė, negalėjo apsiriboti vien savo kultūra ir uždaru bendruomenės gyvenimu, todėl nenuostabu, kad, be savo pačių tautinės kultūros, kurią stengėsi saugoti, jie patyrė kultūrinės aplinkos įtaką (Kobeckaitė 1997: 57). Analizuojant liaudiškuosius papročius, dažnai analogijų galima rasti ir krikščioniškąsias tikybas išpažįstančių Lietuvos gyventojų švenčių papročiuose, tačiau karaimų šventiniai patiekalai išlaikė specifiką ir patyrė mažesnes modifikacijas negu lietuvių apeiginiai valgiai.

Pastaruoju metu šeštadieniui tapus nedarbo diena, kuri karaimų pažymima specialiomis liturginėmis apeigomis, sekuliarėjantis miesto šventinis gyvenimas ir vis mažiau viešajame gyvenime sureikšminami katalikiški advento ir gavėnios laikotarpiai mažina atotrūkį tarp valstybinio ir etninio kalendorių. Didesni skirtumai išlieka derinant valstybines ir etnines šventes. Pavasario šventės dominuoja abiejuose kalendoriuose (dalis jų švenčiamos sekmadieniais ar net sutampa), katalikiškajame kalendoriuje išskiriamos žiemos, karaimiškame – rudens laikotarpio šventės. Kita vertus, neišskiriant karaimų švenčių nedarbo dienomis, jie turi koreguoti ir pavasario švenčių, ypač *Tymbyl chydzy* svarbiausios dienos, laiką. Tačiau valstybinių švenčių laiką (pavyzdžiui, Kalėdų antrąją dieną) galima išnaudoti ne tik pilietiniam, bet ir etniniam tapatumui stiprinti. Jis gali būti stiprinamas net ir miesto sąlygomis mažai aktualių švenčių, pavyzdžiui, Derliaus šventės, paminėjimo renginyje. Jaunoji karta su karaimų ritualiniais metais supažindinama ir panaudojant švietimo sistemą, pasitelkiant vidurinio ugdyto karaimų tikybos programą. Etninis ir konfesinis sutelktumas rodo karaimų kultūros tęstinumą Lietuvoje. Neabejotina, kad vienas iš jų užtikrinančių galių šaltinių – giminių ir draugų būryje švenčiamos kalendorinės šventės, galinčios užtikrinti karaimų etninio tapatumo raišką.

Literatūra

Ablingienė Aldona (sud.). 1997. *Karaimai Lietuvoje*. Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Akmenytė-Ruzgienė Vilma. 2010. Vėliavų jūra, *Bernardinai.lt*. Interneto dienraštis. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-06-14-vilma-akmenyte-ruzgiene-veliavu-jura/46235/print>> [žiūrėta 2010 06 14].

Balys Jonas. 1993. *Lietuvių kalendorinės šventės*. Vilnius: Mintis.

- Barth Fredrik. 1969. Introduction, Barth F. (ed.). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*: 9–38. Oslo: Universitetsforlaget.
- Byron Reginald. 1996. Identity, Barnard A., Spencer J. (eds.). *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*: 292. London, New York: Routledge.
- Čiubrinskas Vytis. 2007. *Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Dubinskis Aleksandras. 2010. Iš Trakų karaimų gyvenimo tarpukariu, *Voruta* 01 10.
- Dulaitienė-Glemžaitė Elvyra. 1958. *Kupiškėnų senovė. Etnografija ir tautosaka*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla.
- Dundulienė Pranė. 1979. *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai*. Vilnius: Lietuvos TSR aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba.
- Firkavičiūtė Karina. 2001. Pratarmė, Firkovičius M. ir kt. (sud. ir pareng.). *Karaj Kalendary. Karaimų kalendorius. 2001–2051*: 5–9. Vilnius: Topforma.
- Firkovičius Mykolas ir kt. (sud. ir pareng.). 2001. *Karaj Kalendary. Karaimų kalendorius. 2001–2051*. Vilnius: Topforma.
- Gutautas Stasys. 1991. *Lietuvių liaudies kalendorius*. Vilnius: Vyturys.
- Harviainen Tapani. 2000. Lietuvos karaimai, *Istorija XLVI*: 65–76.
- Hendersen Helena (ed.). 2005. *Holidays, Festivals, and Celebrations of the World Dictionary*. Detroit: Omnigraphics, Inc.
- Kobeckaitė Halina. 1997. *Lietuvos karaimai*. Vilnius: Baltos lankos.
- Kobeckaitė Halina. 2014. Teatralizuotas vaidinimas, *Trakų žemė* 01 03.
- Kričinskis Stanislovas. 1993. *Lietuvos totoriai. Istorinės ir etnografinės monografijos bandymas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Kudirka Juozas. 1993a. *Lietuviškos Kūčios ir Kalėdos*. Vilnius: Vaga.
- Kudirka Juozas. 1993b. *Lietuvių sportiniai žaidimai*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Kuznecovienė Jolanta. 2008. Šventės švenčiantis lietuvis: bendruomeniško diapazonas, Čiubrinskas V., Kuznecovienė J. (sud.). *Lietuviškojo identiteto trajektorijos*: 75–88. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Laučkaitė Laima. 2009. Vilniaus šventės ir pramogos XX a. pradžioje, Lapinskienė A. (sud.). *Imperinis Vilnius (1795–1918): kultūros riboženkliai ir vietinės tapatybės*: 134–150. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Laukaitytė Regina. 2010. *Lietuvos bažnyčios vokiečių okupacijos metais (1941–1944)*. Vilnius: LII leidykla.
- Lietuvos statistikos departamentas. 2013. *Gyventojai pagal tautybę, gimtąją kalbą ir tikybę. Lietuvos Respublikos 2011 metų visuotinio gyventojų ir būstų surašymo rezultatai*. <https://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Gyv_kalba_tikyba.pdf/1d9dac9a-3d45-4798-93f5-941fed00503f> [žiūrėta 2015 06 17].

Marcinkevičienė Nijolė. 1998. *Pavarėnis*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.

Mardosa Jonas. 2013. Šventės mieste: keletas kūrimo ir funkcionavimo problemų, Mardosa J. (sud.). *Šventės moderniam mieste. Festivals in the Modern City*: 52–60. Vilnius: Edukologija.

Máté-Tóth András, Attila Feleky Gábor. 2014. Ritual Dimensions of Civil Religion, Barna G., Povedák I. (eds.). *Politics, Feasts, Festivals*. Yearbook of the SIEF Working Group on the Ritual Year: 65–71. Szeged: Department of Ethnology and Cultural Anthropology at the University of Szeged.

Mickevičius Juozas. 1941. Žemaičių Kalėdų burtai apie ištekėjimą bei vedimą, *Gimtasai kraštas* 1–2: 96–112.

Papečkys Juozas (sud.). 1916. *1916 metams kalendorius*. Maskva: Lietuvių d-ja aukštųjų Maskvos m-klų moksleiviams šelpti.

Parusheva Dobrinka, Gergova Lina (eds.). 2014. *Migrations*. The Ritual Year 8. The Yearbook of the SIEF Working Group on the Ritual Year. Sofia: Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at the Bulgarian Academy of Sciences.

Plasseraud Yves. 2006. *Mažumos. Tautinių ir etninių mažumų studijų įvadas*. Vilnius: Apostrofa.

Platvoet Jan G. 2008. Ritual: Religious and Secular, Kreinath J. et al. (eds.). *Theorizing Rituals: Classical Topics, Theoretical Approaches, Analytical Concepts*: 161–205. Leiden, Boston: Brill.

Rao Ursula. 2008. Ritual in Society, Kreinath J. et al. (eds.). *Theorizing Rituals: Classical Topics, Theoretical Approaches, Analytical Concepts*: 143–160. Leiden, Boston: Brill.

Szyszman Simon. 2000. *Karaizmas. Doktrinos ir istorija*. Vilnius: Pradai.

Šaknys Žilvytis. 1992. Vasario 16-oji Lietuvos kaime, *Liaudies kultūra* 1: 12.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2001. *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje–XX a. pirmoje pusėje. Jaunimo vakarėliai*. Vilnius: Diemedis.

Šaknys Žilvytis Bernardas. 2007. Šeimos gyvenimas, Didžpetris V. (sud.). *Papročiai*. Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas 1: 107–136. Kaunas: Žiemgalos leidykla.

Šaknys Žilvytis. 2012. Jaunimo iniciaciniai ir kalendoriniai papročiai, Paukštytė-Šaknienė Rasa, Savoniakaitė Vida, Šaknys Žilvytis, Šidiškienė Irma. *Lietuvos kultūra. Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai*: 77–135. Šaknys Ž. (sud.). Vilnius: LII leidykla.

Šaknys Žilvytis. 2014. Šventė Vilniuje: Naujieji metai lietuvių, lenkų ir rusų šeimose, *Lituanistica* 2(96): 105–117.

Šaknys Žilvytis. 2015. *The Urban Ritual Year: Religion, Ethnicity, and Ideology*. (įteikta Bulgarijos leidiniui).

Šaknys Žilvytis, Lapinskaitė Daiva. 2008. Lietuvos karaimai: etninis ir konfesinis tapatumas XX a. antrojoje pusėje ir XXI a. pradžioje, *Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos* 8(17): 73–96.

Van Ginkel Rob. 2007. Celebrating Localism: The Festive Articulation of Texel's Identity, Margry P. J., Roodenburg H. (eds.). *Reframing Dutch Culture. Between Otherness and Authenticity*: 37–57. Aldershot: Ashgate.

Vyšniauskaitė Angelė. 1983. Lietuvių linininkystės papročiai, Kudirka J., Miškus V., Vyšniauskaitė A. *Valstiečių verslai*. Iš lietuvių kultūros istorijos 12: 99–178. Vilnius: Mokslas.

Voronina Tatjana. 2007. Fasting in the Life of Russians (19th – 20th Centuries), Barna G. (ed.). *Religion, Tradition, Culture*: 1–24. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Zajaczkowski Ananiasz. 1961. *Karaims in Poland. History, Language, Folklore, Science*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Znamierowska-Prüfferowa Maria. 1960. Materiały dotyczące obrzędowości Karaimów Wileńszczyzny, *Etnografia Polska* 3: 426–432.

Znamierowska-Prüfferowa Maria. 2009. *Vilnius, miestas arčiausia širdies*. Vilnius: Alma littera.

Karaim Calendar Holidays in the Context of State Holidays

Žilvytis Šaknys

Summary

In this article we analyze Karaim calendar holidays of the 20th and the first part of the 21st century. For this study we rely on field research data collected through semi-structured interviews, free-form conversations, as well as textual sources. From these data modalities we use comparative historical methods to interpret the continuity or changes that have occurred in the calendar holiday from traditional times. Our research goal was to reveal the expression of the Karaim ethnic identity through these state and ethnic holidays over the calendar year. To achieve this goal we formulated the following tasks: to uncover the specifics of the Karaim calendar and to identify the main festivals, periods of lent and fastings (*oručlar*). In particular we sought to focus on and analyze those festivals where both state holidays and Karaim religious customs converged to express Karaim identity as well as to show how Karaims have adopted the customs of local residents of other religions by investigating how they have coordinated ethnic and

state holidays and how they retain their own ethnic calendar in order to maintain their ethnic identity.

Marija Znamierowska-Prüfferowa seems to be the only ethnologist, in the first half of the twentieth Century to have studied Karaim holidays. Conducting research in Vilnius during, she obtained very rich data that led to monographs containing excellent descriptions of Karaim customs. In particular, Marija Znamierowska-Prüfferowa interviewed the senior Karaim priest — Chadži Seraja Chan Šapšalas — who gave her the relevant information for situating and analyzing calendar holidays, fasting, lent practices and their respective ceremonial meanings. We also note that in the book 'Lithuanian Karaims' by Halina Kobekaitė (Kobeckaitė 1997), the author reviews calendar holidays. When comparing these two publications we come to the conclusion that over the period in question (from approximately 1940s to 2000) the holidays celebrated by Karaims have not changed in any significant way. Through this present study (between 1998 and 2015) the author can confirm that there has been no significant changes in Karaim holiday celebrations and practices to the present. During this research the author interviewed senior Karaims who could provide information not only about the current situation but also about the inter-war and Soviet periods.

A cursory examination of the ritual year of most European countries shows that contemporary state holidays center around the Christian calendar. An investigation of the Lithuanian state holidays revealed that the official calendar of non-working days was not stable. For instance, just over the last century Vilnius has been part of tsarist Russia, Lithuanian Republic, Poland, Nazi Germany and Soviet Union. Over this time period, holidays that fell on non-working days were inseparable from the dominant ideology of the time and were regulated by the rhythm of life for the residents of all nationalities. From 1945 till 1989 Christian holidays have been dominant, followed by the secular holidays. It appears, on the surface, that the non-religious calendar would be more favorable to people of non-Christian faith. However, during this period, due to the communist ideology of the Soviet regime, the religious lives of people from all faiths were rudely interfered with as religious freedom was restricted and an atheistic worldview was propagated.

The Old Testament (without any further additions) constitutes the basis of the Karaim belief, therefore biblical holidays and occasions mentioned in the Sacred Script correspond with the Karaim calendar holidays. Each holiday or occasion is commemorated by holding a festive worship in the *kenesa* (i.e. the place of worship) where the Karaim community traditionally meets. According to the Karaim moon calendar, a year is comprised of 354 days, 8 hours and 48 minutes. The calendar is divided into 19 year cycles with 12 regular and 7 leap-years which have an additional thirteenth month (there are 29 or 30 days in a month).

The beginning of the month is counted following the young moon seen with the naked eye.

The Karaim New Year (*Jyl bašy*) is a leap holiday commemorated during either the month of March or April. It occurs before Easter and frequently during the period of Catholic Lent. According to some informants, *Jyl bašy* is perceived as a liminal holiday which embodies the symbols identified with rites of passage and thus serves to consolidate the family. According to some Karaims, their families did not celebrate this holiday and for them it was just a memorable day.

A special place in the Karaim calendar is occupied by the Easter holiday – *Tymbyl chydžy*. *Tymbyl chydžy* was celebrated for seven days, and the first evening was especially festive. According to the Karaim calendar it does not necessarily coincide with the Easter holiday celebrated in Lithuania. The spirit of preparation reminded the author of the Catholic preparation for the Christmas Eve supper in Lithuania (*Kūčios*). However, it is true that for the Karaims the making of a ritual meal *tymbyl* was a bigger concern than the buying presents. The Karaim Easter holiday is also related to other holiday folk customs. For instance, on that day children play a game with walnuts. Unmarried girls are also invited to eat the *tymbyl* meal in seven houses with the hope of getting married that year (less frequently a boy hopes to get married). Two other days that stood out in their importance were the Easter Sunday *San bašy* (the start of Counting) and the last day of the holiday. Karaims made their Easter Sunday a day-off in order to coordinate it with the Christian Easter time. Currently, according to some informants, in their homes, the Easter is more festively celebrated on Sunday.

Among other holidays, Karaims celebrate Whitsunday, *Aftalar chydžy* (50th day after Easter). A special meal *katlama* is cooked for this holiday. In the temple the period between Easter Sunday and Whitsunday – *Jarty san* – is celebrated on Wednesdays. In the second half of July and the beginning of August, Karaims celebrate *Kurban*, which commemorates the destruction of Solomon's old temple. During the months of September-October *Byrhy kiuniu* (*The Day of Trumpets*) is celebrated which is now moved to Saturday or Sunday. This holiday marks the beginning of the farming year and is meant to signal the preparation for the wake which starts 10 days thereafter. On the 10th day after this holiday, *Bošatlych kiuniu* (*The Day of Repentance and Forgiveness*) is celebrated. On that day, a fast is observed from morning till dusk, prayers are recited in the *kenesa* (place of worship), asking God to forgive sins. During the months of September-October Palm (Tabernacles) Feast, *Alačych chydžy*, is celebrated; the two most significant days of this feast are the first and the last day of celebration. Also, until 1938, one more holiday of harvest – *Orach Toju* – was celebrated. The last Karaim holiday is called *Kynyš* and it is celebrated during the months of February and March; of particular importance is the reading of the book of Esther during the liturgy. On

this occasion pastries with poppy seeds were eaten, as well as raisins and dried apples; evening parties, dancing and performances were prepared. The first days of a month are considered to be holidays – *Janhyj* – as well. During those days people try not to work, yet they may plant vegetables.

Having provided an overview of the Karaim ritual year we can see that the most important holidays are concentrated in the periods of spring and autumn while the Lithuanian calendar mostly emphasizes winter and spring holidays. While being town residents, Karaims also celebrate agricultural holidays, since one of their main activities is gardening.

The Karaims have several fasts *oruč*. Besides the above mentioned *Bošatlych kiuniu*, in the months of June-July, they also celebrate *Burunhu oruč* or *Avuz jabar* – the beginning of a month-long Lent period and day, during which a special lament is sung for the spirits of those who died during the plague of 1710. Ten days before the end of Lent, people abstain from eating meat (*On kiuč-ara*), similar to *Ortančy oruč* – the middle fast (months of July-August). During the three days prior to the end of Lent, people observe fasting until noon and then go to the *kenesa* to pray. Cemeteries are visited. Lent is concluded with a 'joyful festival' commonly referred to as either *Avuz ačar* (mouth opening) or *Kurban*. At the end of Lent an offering is made – a sheep is slaughtered and shared with poor people followed by dances in the evening. During the months of December and January another fast *oruč* was observed, however, it lasted just one day and nothing was eaten until 11 o'clock. It was also believed that 'if you have some wish, that somebody would be successful, healthy, or after escaping a misfortune' one could have a personal fast *oruč* which can last for up to half a day. The Karaim fasts are shorter than those of Catholic or Orthodox, but Karaims do not eat meat for one week after the death of a close person, on the 30th day following his death, on his death anniversary and throughout the year on the day of the week that the person died.

Vytis Čiubrinskas observed in his research on emigrant communities that ethnicity is in constant tension with an individual's national-civic status; as a result a focus on this tension can reveal the problems of reconciling civic with ethnic identities (Čiubrinskas 2007: 214). An ethnic minority that has lived a sedentary life for over six hundred years is capable of resolving most of these problems. This is observed in the ritual calendar year. No doubt an official calendar has its influence on the daily rhythm of life among the Karaims. Similar to other Lithuanian residents, at various times, Karaims also observe state holidays that have no religious background. It is true that Karaim tolerance allows them to easily adapt to Christian holidays. Even though the Karaims usually do not celebrate Christian holidays, the opposite is also true. For example, the St. Ann's wake held in Naujamiestis, even during Soviet times, was an opportunity for

friends of the Karaims to treat themselves to *kybyn*. Even now, having friends of Lithuanian, Polish, and Russian background helps to create a pretext for congratulating each other during the holiday seasons by celebrating them together in a circle of family, friends and colleagues. There are increasingly more ethnically mixed families, so holidays of both traditions are celebrated. Since nonreligious rituals are becoming more significant in calendar holidays, it becomes easier for people of different religions to celebrate them.

On the other hand, the Christian calendar and its rest days can be exploited to meet the needs of the Karaims and even to help maintain their ethnic identity. For example, on December 26, 2013, a theatrical evening to commemorate the 75th anniversary of the last Karaim harvest festival *Orach toju* took place in the Trakai Vytautas Magnus gymnasium hall.

This current research project has led to the conclusion that, when we compare the Karaim calendar with the official calendar of the Lithuanian holiday season (and days off), over the last century, we observe the temporal stability of the Karaim calendar. We have observed very resilient ties between calendar holidays and religion which stimulates the closed nature of the community and allows it to maintain their ethno-religious group identity. On the other hand, when describing the Karaim ritual year we can quote the thoughts of Halina Kobeckaitė, who states that the Karaims, being only a small handful of people, could not limit themselves to just their own culture and live in a self-imposed closed community; therefore, it does not come as a surprise that in addition to trying to preserve their own national culture they also experienced the influence of the surrounding cultural environment (Kobeckaitė 1997: 57). Studies have shown analogies between the folk customs and holiday customs of the Lithuanian Christians; however, the holiday dishes of the Karaims have retained their specifics and have gone through smaller modifications than Lithuanian ritual dishes.

The gap between the State and Karaim calendars has been decreasing since recently Saturday, which is signified by special Karaim liturgical rituals, was made a non-working day. City holiday life has become increasingly more secular. As a result some religious holidays as Catholic Advent and Lent periods are decreasing in importance, particularly as public celebrations. Nonetheless, big differences remain between State and ethnic holidays. Spring festivals dominate in both calendars (some of them are celebrated on Sundays or even on the same day), however, the State calendar also stresses Winter holidays while the Karaim calendar stresses Autumn holidays. On the other hand, in addition to the Karaim holidays during non-working days, the time of Spring festivals also has to be adjusted if the two calendars are to be better coordinated with each other. This is especially the case for the first day of *Tymbyl chydžy*. However, the days of State holidays (for example the second day of Christmas) can be used to strengthen

not only civic but also ethnic identity. It can be strengthened even in the city environment during the holidays of little interest such as the Harvest festival. The younger generations are introduced to the Karaim ritual year through the public education system with the help of the high school religious education program. The temporal continuity of ritual expressions of Karaim religious and ethnic identity points to the continuity of the Karaim culture in Lithuania. Undoubtedly, one of the sources to ensure its power is the calendar holidays celebrated within the circle of family and friends. This annual ritual process guarantees the continued expression of Karaim ethnic identity.

Gauta 2015 m. balandžio mėn.